

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 341

Gospodarka i przestrzeń

Redaktorzy naukowi
Stanisław Korenik
Niki Derlukiewicz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-457-8

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Dariusz Głuszczyk: Ekonomiczne bariery działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w regionach Polski a Krajowy Fundusz Kapitałowy	11
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor: Biogospodarka a zarządzanie marketingowe w wybranych jednostkach samorządu terytorialnego	23
Piotr Hajduga: Rewitalizacja przestrzeni śródmiejskiej na przykładzie Świdnicy – wybrane aspekty	37
Amelia Kin: Zarządzanie ryzykiem w przedsiębiorstwach MŚP a kryzys finansowy	54
Beata Kisielewicz: Rozwój społeczno-ekonomiczny Polski Wschodniej – wybrane aspekty	62
Dorota Korenik: Formy oddziaływania samorządu terytorialnego na regionalny sektor finansowy	72
Aleksandra Koźlak: Ocena dostępności transportowej ośrodków wiedzy i innowacji w Polsce	83
Agnieszka Krześ: Budżet obywatelski jako inicjatywa wspierająca postawę społeczeństwa obywatelskiego	93
Barbara Kutkowska, Tomasz Pilawka: Rola Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW) w budowaniu kapitału społecznego wsi	104
Florian Kuźnik: Polityka miejska regionu przemysłowego	120
Henryk Łabędzki, Mirosław Struś: Społeczne determinanty rozwoju przygranicznych obszarów wiejskich w południowo-zachodniej Polsce	136
Andrzej Luczyszyn, Agnieszka Chołodecka: Globalizacja gospodarki a przekształcenia sektora lokalnego – wybrane problemy.....	146
Magdalena Łyszkiewicz: Audyt zgodności opracowania wieloletniej prognozy finansowej gminy z wymogami ustawy o finansach publicznych ...	158
Marian Maciejuk: Pomoc publiczna przedsiębiorcom w Polsce w okresie kryzysu.....	171
Katarzyna Miszczak: Kapitał społeczny, ludzki i kreatywny w rozwoju gospodarczym	182
Monika Musiał-Malago: Stan zaawansowania planowania przestrzennego w gminach na przykładzie miasta Krakowa	199
Mirosława Marzena Nowak: Miejsce spółdzielni mleczarskich w rozwoju regionalnym: przypadek województwo łódzkie, Polska	213

Monika Paradowska: Innowacje jako determinanta zrównoważonego rozwoju transportu w miastach.....	223
Andrzej Raczyk: Internacjonalizacja działalności podmiotów gospodarczych na przykładzie pogranicza polsko-niemieckiego	236
Małgorzata Rogowska: Jakość przestrzeni publicznej w rozwoju aglomeracji miejskich.....	245
Karolina Rosomacha: Wpływ wiedzy i innowacji na rozwój regionów w Republice Czeskiej	254
Dorota Rynio: Dylematy polityki regionalnej w nowym okresie programowania w UE	263
Alicja Słodczyk: Przemiany Warszawy na tle modelu miasta postmodernistycznego	274
Mirosław Struś, Henryk Łabędzki: Rola kapitału społecznego w rozwoju obszarów przygranicznych południowo-zachodniej Polski.....	285
Monika Szymura: Ochrona prawnoautorska w gospodarce opartej na wiedzy	294
Eugeniusz Wojciechowski: Ekonomiczny wymiar administracji publicznej .	304
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Rozwój województw Polski Południowej z uwzględnieniem metropolii	315

Summaries

Dariusz Głuszczyk: Economic barriers to innovation activity of enterprises in the regions of Poland vs. Polish National Capital Fund.....	22
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor: Bio-economy and marketing management in selected local government units	36
Piotr Hajduga: Revitalisation of downtown space on example of Świdnica – chosen aspects.....	53
Amelia Kin: Risk management in SMEs and the financial crisis.....	61
Beata Kisielewicz: Socio-economic development of Eastern Poland – chosen aspects.....	71
Dorota Korenik: Forms of influence of regional government on the regional financial sector	82
Aleksandra Koźlak: Assessment of transport accessibility to centres of knowledge and innovation in Poland.....	92
Agnieszka Krześ: Participatory budgeting as an initiative supporting the attitude of civil society.....	103
Barbara Kutkowska, Tomasz Pilawka: The role of National Network of Rural Areas (NNRA) in the creation of social capital of rural areas	119
Florian Kuźnik: Urban policy in a post-industrial region	133
Henryk Łabędzki, Mirosław Struś: Social determinants of rural border areas development in south western part of Poland.....	145

Andrzej Łuczyszyn, Agnieszka Chołodecka: Globalization of economy and transformation of the local sector – selected problems	157
Magdalena Łyszkiewicz: Auditing the conformity of multi-year financial outlooks of a community with the public finance act	170
Marian Maciejuk: Public aid for entrepreneurs in Poland in the recession period	181
Katarzyna Miszczak: Social capital, human capital and creative capital in economic development	198
Monika Musiał-Malago: The stage of spatial planning in municipalities on the example of the city of Krakow	212
Mirosława Marzena Nowak: Place of dairy cooperatives in the regional development: case of Lodz Voivodeship, Poland	222
Monika Paradowska: Innovations as a determinant of sustainable urban transport development	235
Andrzej Raczyk: Internationalization of enterprises – Polish-German borderland case study	244
Małgorzata Rogowska: The quality of public space in agglomeration	253
Karolina Rosomacha: The impact of knowledge and innovation on the development of regions in the Czech Republic	262
Dorota Rynio: Dilemmas of regional policy in a new programming period of the EU	273
Alicja Słodczyk: Changes of Warsaw on a background of postmodern city ...	284
Mirosław Struś, Henryk Łabędzki: The role of social capital in the development of border areas of south-western Poland	293
Monika Szymura: Protection of authors' rights in knowledge-based market economy	303
Eugeniusz Wojciechowski: Economic dimension of public administration ...	314
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Development of voivodeships of southern Poland with reference to the metropolises	326

Mirosława Marzena Nowak

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

MIEJSCE SPÓŁDZIELNI MLECZARSKICH W ROZWOJU REGIONALNYM: PRZYPADEK WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE, POLSKA¹

Streszczenie: Celem artykułu było przedstawienie znaczenia spółdzielni mleczarskich w rozwoju regionalnym na przykładzie województwa łódzkiego. Przeanalizowano liczbę ich pracowników, asortyment produktów oraz jakość i bezpieczeństwo produktów. Stwierdzono, że spółdzielnie mleczarskie województwa łódzkiego charakteryzują się zdolnością do utrzymywania i tworzenia nowych miejsc pracy. Ich oferta asortymentowa oraz poziom jakości oferowanych produktów wpływa na rozszerzenie rynków zbytu i wzrost atrakcyjności regionu, na którego terenie działalność prowadzą spółdzielnie mleczarskie.

Słowa kluczowe: spółdzielnie mleczarskie, asortyment, bezpieczeństwo żywności, rozwój regionalny, województwo łódzkie.

DOI: 10.15611/pn.2014.341.17

1. Wstęp

Rozwój regionalny to rozwój społeczno-gospodarczy zachodzący w regionie, traktowany jako wzrost potencjału gospodarczego regionu, cechujący się trwałą poprawą jego konkurencyjności oraz podniesieniem jakości życia jego mieszkańców. Jest to proces pozytywnych zmian zarówno o charakterze ilościowym, jak i jakościowym, w wymiarze działalności gospodarczej, kulturowej i społecznej oraz na płaszczyźnie interakcji społeczno-produkcyjnych i polityczno-ustrojowych zachodzących w regionie². Biorąc pod uwagę sferę agrobiznesu, należy pamiętać, że jej rozwój nie wszędzie będzie przebiegał jednakowo, ze względu na duże zróżnicowanie poszczególnych regionów. W zależności od regionu należy brać pod uwagę czynniki zrów-

---

¹ Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę na lata 2010-2013 jako projekt badawczy nr NN112204539.

² M. Markowska, *Czynniki rozwoju regionalnego*, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*, red. E. Sobczak, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 939, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2002, s. 20-32.

noważonego rozwoju obszarów wiejskich. Rozwój na tych obszarach będzie uzależniony od: położenia gminy, struktury gospodarki lokalnej (znaczenia rolnictwa w gospodarce regionu), dotychczasowego stanu infrastruktury, sprawności instytucji wiejskich i aktywności samorządu rolniczego³.

W dalszym ciągu jednak spółdzielczość w agrobiznesie i rozwoju regionalnym ma do spełnienia wiele funkcji i zadań, które nawet w warunkach gospodarki rynkowej nie są możliwe do zastąpienia przez inne podmioty gospodarcze, jednostki i struktury organizacyjne. Współczesny sektor żywnościowy i wielofunkcyjna wieś wymagają m.in. wyspecjalizowanych spółdzielni przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym spółdzielni mleczarskich⁴, których obecność na danym obszarze wpływa na rozwój regionalny. Rozwój obszarów wiejskich skutkuje poprawą sytuacji ekonomicznej i warunków bytu ludności, którego efektem jest wzrost asortymentu i poprawa jakości dóbr dostarczanych społeczeństwu przez obszary wiejskie⁵.

2. Materiał i metodyka badań

Celem badań było przedstawienie znaczenia spółdzielni mleczarskich w rozwoju regionalnym na przykładzie województwa łódzkiego. Podmiotem badań były spółdzielnie mleczarskie. Dobór spółdzielni do badań był celowy. Badaniami objęto 8 spółdzielni mleczarskich (SM) zlokalizowanych na terenie województwa łódzkiego. Badania obejmują lata 2004-2010. Ich przedmiotem była liczba zatrudnionych pracowników, liczba pracowników pochodząca z terenu gminy, asortyment produktów oferowany przez spółdzielnie mleczarskie oraz bezpieczeństwo i jakość produktów. Materiałem źródłowym do badań były informacje uzyskane z kwestionariusza ankiety i wywiadu bezpośredniego przeprowadzonego z prezesami spółdzielni, pracownikami związanymi z jakością i bezpieczeństwem żywności (produktów) oraz dane z dokumentów spółdzielni mleczarskich województwa łódzkiego.

3. Zatrudnienie w spółdzielniach mleczarskich

Spółdzielnie mleczarskie są często jedynymi znaczącymi podmiotami działającymi na terenie gminy, powiatu czy kilku powiatów, zajmującymi się skupem i przetwórstwem płodów rolnych. Ich atutem jest znajomość problemów wsi i rolnictwa, doświadczenie w ich obsłudze oraz duża asymilacja ze środowiskiem lokalnym,

---

³ A. Koźuch, *Rola jednostek samorządu terytorialnego i instytucji otoczenia agrobiznesu w rozwoju lokalnej przedsiębiorczości*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, „Roczniki Naukowe” 2009, t. XI, z. 5, s. 172-177.

⁴ M. Kawa, R. Kata, *Spółdzielczość w rolnictwie i gospodarce żywnościowej w Polsce w aspekcie europejskich procesów integracyjnych*, „Problemy Rolnictwa Światowego” 2006, t. XV, s. 425.

⁵ P. Malinowski, *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w strategiach rozwoju gmin i jego wpływ na gospodarstwa domowe*, Prace Naukowe Katedry Polityki Agrarnej i Marketingu SGGW, nr 33, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2004, s. 42.

w którym funkcjonują⁶. Znaczenie spółdzielni mleczarskich województwa łódzkiego w rozwoju regionalnym zależy nie tylko od liczby spółdzielni na danym terenie, ale także m.in. od wielkości zatrudnienia w firmie, wielkości sprzedaży, obrotów czy współpracy z jednostkami samorządowymi⁷. Pozytywnym elementem ich działalności w regionie jest tworzenie i utrzymanie miejsc pracy. Spółdzielnie te są często jednym z największych pracodawców w gminie czy powiecie. Efektywne wykorzystanie zasobów pracy powinno wspierać wzrost gospodarczy oraz zmniejszać dysproporcje w rozwoju regionalnym. Wzrost zatrudnienia jest podstawowym czynnikiem zmniejszania zagrożenia napięciami i niespójnością społeczną⁸.

Tabela 1. Liczba zatrudnionych pracowników ogółem (stan na koniec roku) oraz liczba pracowników mieszkających na terenie gminy tej samej co spółdzielnia w latach 2004-2010

Nr Spółdzielni Mleczarskiej	Wyszczególnienie	Liczba zatrudnionych pracowników ogółem (stan na koniec roku) oraz liczba pracowników zamieszkałych na terenie gminy tej samej co spółdzielnia						
		Lata						
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
SM 1	ZO	501	514	520	560	706	794	827
	ZG	250	250	252	265	549	558	645
SM 2	ZO	502	645	623	622	602	628	610
	ZG	320	375	325	325	315	323	307
SM 3	ZO	147	144	144	147	140	141	133
	ZG	111	110	110	112	112	112	109
SM 4	ZO	260	260	250	235	219	218	201
	ZG	140	140	137	120	118	118	111
SM 5	ZO	470	461	436	421	400	391	396
	ZG	282	279	270	261	246	252	256
SM 6	ZO	104	97	96	107	111	117	117
	ZG	70	70	70	71	71	72	72
SM 7	ZO	603	559	525	497	451	464	461
	ZG	141	78	58	98	100	103	98
SM 8	ZO	66	63	59	45	43	41	40
	ZG	42	37	36	26	25	25	25

ZO – zatrudnienie ogółem, ZG – pracownicy mieszkający na terenie gminy, na której znajduje się spółdzielnia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych spółdzielni mleczarskich.

⁶ M. Kawa, R. Kata, wyd. cyt., s. 425-426.

⁷ M.M. Nowak, *Rola „Agropharmu” w rozwoju społeczno-gospodarczym*, [w:] *Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego w skali lokalnej*, red. M.S. Kostka, D. Ostrowska, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania, Białystok 2008, s. 121.

⁸ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015, Warszawa, listopad 2006, s. 41, https://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_rozwoju/SRK/Documents/SRK_2007_2015.pdf.

Z tego względu w pierwszym etapie badań przeanalizowano liczbę zatrudnionych pracowników w wybranych spółdzielniach mleczarskich województwa łódzkiego w latach 2004-2010 (tab. 1). W ramach analiz stwierdzono, że stan zatrudnionych pracowników różnił się w poszczególnych spółdzielniach, biorąc pod uwagę poszczególne lata. Różnice w liczbie zatrudnionych pracowników odnotowano także pomiędzy poszczególnymi spółdzielniami mleczarskimi. W 2004 r. najwięcej pracowników zatrudniała SM7 – 603, najmniej SM8 – 66. Z kolei w 2010 r. największą liczbę pracowników odnotowano w SM1 – 827, najmniej w SM8 – tylko 40. Z danych w tabeli 1 wynika, że w SM1 liczba zatrudnionych pracowników w latach 2004-2010 systematycznie rosła. W spółdzielni tej odnotowano także największy wzrost liczby zatrudnionych pracowników: w 2010 r. ich liczba była o 165,07% wyższa niż w 2004 r. Największy spadek zatrudnionych pracowników odnotowano w spółdzielni nr 8: w 2010 r. liczba pracowników wynosiła 60,61% stanu z roku 2004. W trzech spółdzielniach (SM1, SM2, SM6) odnotowano wzrost zatrudnienia w 2010 r. w stosunku do roku 2004. Osoby zatrudnione w omawianych spółdzielniach to często mieszkańcy miasta i okolic, w których znajdują się spółdzielnie mleczarskie: w 2004 r. od ok. 24% (SM7) do ok. 76% (SM3) zatrudnionych w nich osób pochodziło z terenu gminy, na terenie której działa spółdzielnia mleczarska. Natomiast w 2010 r. osoby te stanowiły od ok. 22% (SM7) do ponad 81% (SM3) zatrudnionych.

4. Asortyment produktów spółdzielni mleczarskich

Mimo wielu trudności, jakie dotknęły spółdzielczość mleczarską, zajmuje ona nadal znaczące miejsce w branży mleczarskiej. Różny jest udział spółdzielczości w produkcji poszczególnych asortymentów, jak również sytuacja spółdzielczości mleczarskiej jest wyraźnie zróżnicowana regionalnie⁹. Z asortymentu produktów, jakie oferują omawiane spółdzielnie (tab. 2), wynika, że liczba oferowanych produktów różni się między poszczególnymi spółdzielniami.

Największą liczbę produktów (ok. 240) ma w swojej ofercie SM1, najmniej – SM3 (tylko 10). Przy czym SM1 ma aż 33 rodzaje mleka, a SM5 tylko 1 rodzaj. Ponadto SM1 oferuje m.in. napoje mleczne dla zwierząt, lody (Bambino na patyku, Bambino Sandwich, Rożek bambino, Lux Bambino) czy jogurt migdałowy z nutką cytryny (jeden z oryginalniejszych smaków jogurtów). Tylko jedna spółdzielnia (SM4) ma w swojej ofercie serwatkę w proszku. Spółdzielnia ta posiada także w sprzedaży mleko kozie UHT dostępne w opakowaniach: 0,5 l z re-capem, 1 l z re-capem. Spółdzielnie SM1 i SM2 wprowadziły innowacje produktowe, m.in: śmietanka do kawy z magnezem 12%, napoje jogurtowe (limonka, malina, pomarańcza, owoce leśne), Fellada w słoiku, ser Havarti 350 g, owsianka 200 g, desery

⁹ M.M. Nowak, *Wybrane problemy gospodarki regionalnej*, red. P. Dziekański, Wydawnictwo Stowarzyszenie Nauka, Edukacja, Rozwój, Ostrowiec Świętokrzyski 2012, s. 106-108.

Tabela 2. Asortyment produktów wybranych spółdzielni mleczarskich województwa łódzkiego

Wyszczególnienie Asortyment/ Ilość asortymentu	Wyszczególnienie							
	SM1	SM2	SM3	SM4	SM5	SM6	SM7	SM8
Mleko/Ilość asortymentu	33	16	–	13	1	7	6	–
Mleko w proszku/Ilość asortymentu	–	1	1	2	1	–	–	–
Śmietany i śmietanki/Ilość asortymentu	23	7	–	6	9	3	7	–
Sery żółte/Ilość asortymentu	37	10	6	–	–	–	–	–
Sery twarogowe/Ilość asortymentu	61	20	–	11	17	3	27	14
Masła/Ilość asortymentu	6	4	2	4	3	–	1	1
Miksy tłuszczowe/Ilość asortymentu	1	3	1	–	–	–	–	–
Napoje fermentowane/Ilość asortymentu	38	10	–	3	2	5	43	–
Napoje/Ilość asortymentu	5	–	–	2	–	–	–	–
Desery/Ilość asortymentu	14	7	–	–	–	–	3	–
Produkty jednorpcyjne/Ilość asortymentu	7	–	–	–	–	–	–	–
Napoje mleczne dla zwierząt/Ilość asortymentu	2	–	–	–	–	–	–	–
Serwatka w proszku/Ilość asortymentu				1	–	–	–	–
Produkty eksportowe/Ilość asortymentu	8	–	–	–	–	–	–	–
Inne/Ilość asortymentu	2	–	–	–	–	–	10	–
W tym nowości/Ilość asortymentu	28	7	–	–	–	–	–	–

– spółdzielnie nie posiadają takiego asortymentu w swojej ofercie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych spółdzielni mleczarskich.

ryżowe, desery toruńskie, jogurt naturalny typu greckiego, Hej! Serek o smaku pieczonego jabłka, Hej! Pudding czekoladowy, Hej! Pudding czekoladowo-waniliowy, Hej! Pudding waniliowy, Hej! de'Serek z malinami.

Ważnym zagadnieniem w działalności spółdzielni mleczarskich związanym z rozwojem regionalnym jest bezpieczeństwo i jakość produktów. Kontrola jakości w omawianych spółdzielniach oparta jest na zapewnieniu bezpieczeństwa i jakości na wszystkich etapach tworzenia produktu, tzn. począwszy od pozyskiwania surowca poprzez przetwórstwo, magazynowanie i dystrybucję. Unormowania prawne wprowadzające obowiązek wdrażania i stosowania niektórych systemów zarządzania jakością obowiązują we wszystkich krajach Unii Europejskiej i w części innych

państw świata. Do obligatoryjnych systemów zarządzania jakością należą: Dobra Praktyka Higieniczna (GHP), Dobra Praktyka Produkcyjna (GMP), System Analizy Zagrożeń i Krytycznych Punktów Kontrolnych (HACCAP), do nieobligatoryjnych zaś: system zarządzania jakością według norm ISO serii 9000 (ISO 9001), system zarządzania bezpieczeństwem jakości według normy ISO 22000, zintegrowane systemy zarządzania jakością (ZSZJ), zintegrowane systemy zarządzania (ZSZ), International Food Standard (IFS), British Retail Consortium (BRC), zakładowy system zarządzania jakością¹⁰. I tak np. w SM2 opracowano i wdrożono: zasady Dobrej Praktyki Higienicznej GHP (Good Hygienic Practice), zasady Dobrej Praktyki Produkcyjnej GMP (Good Manufacturing Practice), zasady Dobrej Praktyki Laboratoryjnej GLP (Good Laboratory Practice), System Analizy Zagrożeń i Krytycznych Punktów Kontroli HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points), normy ISO 9001. W SM1 potwierdzeniem poziomu systemu zarządzania jakością są certyfikaty IFS (International Food Standard) i BRC (Global Standard for Food Safety), umożliwiające sprzedaż do międzynarodowych sieci handlowych oraz eksport wyrobów na rynki unijne. SM4 posiada Certyfikat Zintegrowanego Systemu Zarządzania Jakością i Bezpieczeństwo Żywności według norm: PN-EN ISO 9001:2009 i PN-EN ISO 22000:2006 (HACCP), dzięki czemu uzyskała uprawnienia eksportowe do Federacji Rosyjskiej. SM5 wdrożono system kontroli HACCP oraz system jakości ISO 9001. SM6 od roku 2006 posiada certyfikowany Zintegrowany System Zarządzania Jakością ISO 9001 oraz HACCP. SM7 stosuje Zintegrowany System Zarządzania Jakością i Bezpieczeństwa Zdrowej Żywności według norm: ISO 9001 i ISO 22000, ma także zezwolenia na eksport swoich wyrobów do UE oraz USA i Kanady.

Trzy spółdzielnie w województwie łódzkim wyróżnione są znakiem Poznaj Dobrą Żywność (tab. 3). Głównym celem Programu PDŻ jest informowanie o wysokiej jakości produktów żywnościowych. Dla firm posiadanie znaku jakości PDŻ na produktach może stać się skutecznym sposobem na zwiększenie udziału w rynku.

Celem zamieszczania znaku jakości na opakowaniach produktów, wyróżnionych tym znakiem przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, jest informacja o wysokiej i stabilnej jakości produktu żywnościowego, doskonałych walorach smakowych i zdrowotnych oraz podnoszenie zaufania konsumenta do tego wyrobu. Oznaczenie to ma celu pomaganie konsumentom w wyborze artykułów rolno-spożywczych spełniających najwyższe kryteria i jakość handlową. Dzięki temu realizowany jest cel polityki wspólnotowej, polegający na poszerzaniu obszaru wysokiej jakości i różnorodności żywności na wewnętrznym rynku Unii Europejskiej. Znak jakości przyznaje minister do spraw rynków rolnych w drodze decyzji, po zasięgnięciu opinii Głównego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Znak

¹⁰ G. Morkis, *System zarządzania jakością w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, „Roczniki Naukowe” 2009, t. XI, z. 1, s. 310-313; G. Morkis, *Stan wdrożenia systemów zarządzania jakością oraz wpływ ich na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Program wieloletni 2005-2009. Raport nr 107*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008, s. 9-17, 20-22.

Tabela 3. Spółdzielnie mleczarskie z województwa łódzkiego wyróżnione znakiem Poznaj Dobrą Żywność

Nazwa firmy	Wyroby	Data przyznania znaku PDŻ	Data upływu ważności znaku PDŻ
Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska Proszkownia Mleka w Krośniewicach	Kefir ROBICO	16.12.2010	16.12.2013
	Kefir ROBICO rodzinny	16.12.2010	16.12.2013
	„Zimne Mleko” zawartość tłuszczu 3,2%	16.12.2010	16.12.2013
	„Zimne Mleko” zawartość tłuszczu 2%	16.12.2010	16.12.2013
Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Łowiczu	Mleka łowickie UHT 2%	21.09.2004	07.12.2013
	Mleka łowickie UHT 0,5%	21.09.2004	07.12.2013
	Mleka łowickie UHT 1,5%	21.09.2004	07.12.2013
	Mleka łowickie UHT 3,2%	21.09.2004	07.12.2013
	Śmietanki łowicka UHT 12%	21.09.2004	22.09.2007
	Śmietanki łowicka UHT 36%	21.09.2004	22.09.2007
Spółdzielnia Dostawców Mleka w Wieluniu	Śmietana homogenizowana 18%	20.09.2005	24.05.2015
	Śmietana homogenizowana 12%	20.09.2005	24.05.2015
	Mleko spożywcze 2% tł. (świeże)	20.09.2005	15.09.2011
	Twaróg sernikowo-kanapkowy „Mój Ulubiony”	21.09.2004	13.07.2014
	Masła ekstra z Wielunia	21.09.2004	01.04.2014
	Masło Ekstra Osełkowe 300 g	17.09.2007	13.07.2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.minrol.gov.pl/pol/Jakosc-zywnosci/Poznaj-Dobra-Zywnosc/Program-PDZ-Wyroznieni-Znakiem/> (22.03.2013).

jakości przyznawany jest na 3 lata. Minister, na wniosek Głównego Inspektora, może w drodze decyzji cofnąć przyznanie znaku jakości przed upływem terminu, o którym mowa w ust. 1, jeżeli artykuł rolno-spożywczy przestanie spełniać wymagania jakościowe, o których mowa w art. 13, ust. 1¹¹. Znak Poznaj Dobrą Żywność może zostać nadany produktom o wyróżniających się cechach jakościowych, ze względu na skład surowcowy, cechy mikrobiologiczne i sensoryczne, zawartość składników odżywczych i funkcjonalnych, metod przetwarzania i utrwalania. Wnioskodawca musi udokumentować wyróżniającą jakość wytwarzanych produktów. Artykuł rolno-spożywczy musi spełniać wymagania zdrowotne, sanitarne, weterynaryjne lub fitosanitarne określone w odrębnych przepisach¹².

¹¹ Ustawa z 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych, DzU 2005, nr 187, poz. 1577, z późn. zm.

¹² <http://www.minrol.gov.pl/pol/Jakosc-zywnosci/Poznaj-Dobra-Zywnosc/Zasady-przyznawania-znaku-PDZ-oraz-wzory-wnioskow/> (22.03.2013).

5. Zakończenie

W gospodarce rynkowej jest miejsce dla wszystkich producentów żywności – i tych dużych, i tych małych, jednak sukces odniosą ci, którzy sprostają wymaganiom i wyzwaniom rynku, postawią na jakość i bezpieczeństwo zdrowotne; ci, którzy potrafią obniżyć koszty i udowodnić staranność w utrzymaniu poziomu jakości wymaganego przez konsumentów. Jakość, obok ceny, to najistotniejszy składnik ostrej konkurencji rynkowej, który w warunkach nasyconego rynku i coraz bardziej wymagającego konsumenta zmusza producentów do określonych działań. O jakość trzeba nieustannie zabiegać; warto ją również oznaczać znakami jakości, certyfikacją lub innymi oznaczeniami na etykiecie. Bezpieczeństwo zdrowotne żywności staje się wartością nadrzędną. Jakość żywności jest więc problemem szczególnej rangi, wiąże się ściśle ze zdrowiem i życiem człowieka¹³. Legitymowanie się stosowaniem GHP i GMP czy systemu HACCAP było istotnym czynnikiem konkurencyjności przedsiębiorstw w pierwszych latach po akcesji, natomiast aktualnie wdrażanie i stosowanie obowiązkowych systemów zarządzania jakością nie jest już podstawą konkurencji na rynku krajowym czy zagranicznym, lecz niezbędnym warunkiem funkcjonowania przedsiębiorstwa spożywczego. Natomiast zastosowanie nieobligatoryjnych systemów zarządzania jakością (m.in. IFS/lub BRC, ISO serii 9000) może być jednym z podstawowych czynników konkurencyjności danego przedsiębiorstwa na rynkach¹⁴.

Podsumowując, należy stwierdzić, że spółdzielnie mleczarskie odgrywają ważną rolę w rozwoju regionalnym. Charakteryzują się zdolnością do utrzymywania i tworzenia nowych miejsc pracy, dzięki czemu wpływają na spadek bezrobocia oraz wzrost relatywnych dochodów ludności. Ich bogata oferta asortymentowa oraz odpowiedni poziom jakości oferowanych produktów, poparty znakami jakości i certyfikatami, wpływa na rozszerzenie rynków zbytu oraz na wzrost atrakcyjności regionów, na których terenie prowadzą działalność. Ponadto spółdzielnie mleczarskie województwa łódzkiego generują lokalny dochód poprzez sprzedaż towarów poza region oraz ich eksport za granicę, przyczyniając się w ten sposób do reklamy regionu.

Literatura

Jeznach M., *Rola standardów BRC/IFS w kształtowaniu przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw spożywczych*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, „Roczniki Naukowe” 2010, t. X, z. 1, s. 114 (113-117).

¹³ J. Toruński, *Zarządzanie jakością*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2003, s. 117.

¹⁴ G. Morkis, *Wpływ systemów zarządzania jakością w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego na ich konkurencyjność*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, „Roczniki Naukowe” 2008, t. X, z. 3, s. 410; M. Jeznach *Rola standardów BRC/IFS w kształtowaniu przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw spożywczych*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, „Roczniki Naukowe” 2010, t. X, z. 1, s. 114.

- Kawa M., Kata R., *Spółdzielczość w rolnictwie i gospodarce żywnościowej w Polsce w aspekcie europejskich procesów integracyjnych*, „Problemy Rolnictwa Światowego” 2006, t. XV, s. 424-432.
- Kożuch A., *Rola jednostek samorządu terytorialnego i instytucji otoczenia agrobiznesu w rozwoju lokalnej przedsiębiorczości*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, „Roczniki Naukowe” 2009, t. XI, z. 5, s. 172-177.
- Malinowski P., *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w strategiach rozwoju gmin i jego wpływ na gospodarstwa domowe*, Prace Naukowe Katedry Polityki Agrarnej i Marketingu SGGW, nr 33, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2004, s. 42, 587.
- Markowska M., *Czynniki rozwoju regionalnego*, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*, red. E. Sobczak, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 939, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2002, s. 20-32.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015*, Warszawa, listopad 2006, s. 41, https://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_rozwoju/SRK/Documents/SRK_2007_2015.pdf.
- Morkis G., *Stan wdrożenia systemów zarządzania jakością oraz wpływ ich na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Program wieloletni 2005-2009. Raport nr 107*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008, s. 9-17, 20-22.
- Morkis G., *System zarządzania jakością w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, „Roczniki Naukowe” 2009, t. XI, z. 1, s. 310-313.
- Morkis G., *Wpływ systemów zarządzania jakością w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego na ich konkurencyjność*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, „Roczniki Naukowe” 2008, t. X, z. 3, s. 407-411.
- Nowak M.M., *Rola „Agropharmu” w rozwoju społeczno-gospodarczym*, [w:] *Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego w skali lokalnej*, red. M.S. Kostka, D. Ostrowska, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania, Białystok 2008, s. 121.
- Nowak M.M., *Znaczenie spółdzielni mleczarskich w rozwoju regionalnym*, [w:] *Wybrane problemy gospodarki regionalnej*, red. P. Dziekański, Wydawnictwo Stowarzyszenie Nauka, Edukacja, Rozwój, Ostrowiec Świętokrzyski 2012, s. 106-108.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie wzoru znaku jakości artykułów rolno-spożywczych, DzU nr 170, poz. 1794.
- Toruński J., *Zarządzanie jakością*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2003, s. 117.
- Ustawa z 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych, DzU 2005, nr 187, poz. 1577, z późn. zm.

Źródła internetowe

<http://www.minrol.gov.pl/pol/Jakosc-zywnosci/Poznaj-Dobra-Zywnosc/Zasady-przyznawania-znaku-PDZ-oraz-wzory-wnioskow/>, 22.03.2013.

PLACE OF DAIRY COOPERATIVES IN THE REGIONAL DEVELOPMENT: CASE OF LODZ VOIVODESHIP, POLAND

Summary: The purpose of the article was to show the importance of dairy cooperatives in regional development on the example of Lodz Voivodeship . The paper analyzed the number of employees in studied cooperatives in Lodz Voivodeship, the range of products as well as their quality and safety. It was concluded that dairy cooperatives in Lodz Voivodeship were characterized by their ability to maintain and create new jobs. The dairy cooperatives' assortment and an appropriate level of quality of offered products affect the expansion into new markets and an increase in attractiveness of the area in which dairy cooperatives operate.

Keywords: dairy cooperatives, assortment, food safety, regional development, Lodz Voivodeship.